

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

CONGRES 1965

HET Humanistisch Verbond houdt op 10 en 11 april a.s. zijn tweejaarlijks congres.

Het is het 16e en het wordt gehouden in het Jaarbeursgebouw te Utrecht. Wat er in het bijzonder ter sprake komt is uiteraard datgene, dat de afgelopen 2 jaar is gedaan (of niet gedaan).

Als wij het jaarverslag zo doorbladeren dan vallen er een aantal belangrijke gebeurtenissen op. De groei van ons ledental, dat tot 13.500 steeg stemde tot grote voldoening alsmede de offerbereidheid van de leden, die tot uiting kwam bij het contributie-inkomen als bij de bijzondere akties. Van deze laatste noemen wij het „Steunfonds” en de aktie „Bihar”. Is de eerste een jaarlijkse aktiviteit, de hulp aan de provincie „Bihar” in India is een eenmalige aktie geweest, die in totaal f 110.000,- heeft opgebracht.

De geestelijke verzorging in het leger is goed van start gegaan. Elke maand melden zich honderden jongeren met het verzoek om de bijeenkomsten met de humanistisch geestelijk raadsman bij te mogen wonen.

Het Humanistisch Opleidings-instituut, dat opleidt voor de functie van geestelijk raadsman en voor docent van het humanistisch vormingsonderwijs heeft de eerste 2 jarige cursus beëindigd en de diploma's uitgereikt. Er verschenen weer vrij veel publicaties. Wij noemen hiervan:

Humanisten over oorlog en vrede.

Humanisme en sexualiteit

Dit wordt gedaan.

Humanistisch Vormingsonderwijs.

De televisie-uitzendingen gaan door. Het blijft hier nog zoeken naar het meest gewenste programma.

Beslist teleurstellend is de weinige erkenning, die ons van de buiten-kerkelijke wereld toevalt. Is deze van kerkelijke zijde bepaald groot, vele buitenkerkelijken zijn onverschillig voor hetgeen toch ook voor hen wordt gedaan.

Tenslotte nog het Koninklijk Besluit van 22 september 1964, waarbij de Stichting Socrates de bevoegdheid werd gegeven tot het vestigen van een bijzondere leerstoel aan de Leidse universiteit voor het geven van onderwijs in de humanistiek is een erkenning, die voor onze organisatie van grote betekenis is. De benoeming van onze voorzitter, dr. J. P. van Praag, tot bijzonder hoogleraar te Leiden opent voor laatstgenoemde en de studenten de mogelijkheid om de wetenschappelijke bestudering van het moderne humanisme regelmatig gezamenlijk te beoefenen. Het congres heeft ongetwijfeld stof genoeg om te bespreken en geeft, gezien de resultaten van de afgelopen 2 jaar, voldoende perspectieven om verder te gaan om het humanisme een eigen gezicht te geven en zichzelf een levensdoel, dat de moeite waard is.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

IK wens u graag toe dat u nooit in aanraking komt met de justitie; maar soms is het onvermijdelijk. Nee, ik bedoel nu echt niet dat erfelijkheid en omstandigheden, in onontkoombaar samenspel, u zouden predestineren op het pad van de misdaad, of zelfs maar van het misdrijf of de overtredingen. Het determinisme, al of niet theologisch vermomd, is een diepzinnig vraagstuk apart, en daar zal ik mij nu maar niet aan wagen. Ik bedoel doodeenvoudig dat men soms in alle eer en deugd als getuige moet optreden, zelfs als getuige-deskundige, bij een proces dat een ander betreft. Het kunnen ook huiselijker zaken zijn, van een nalatenschap of van voogdijschap of iets dergelijks; en als het er dan echt op aankomt, wordt van u een eed gevraagd. Trouwens, ook buiten kanton-gerecht of rechtbank kunt u ervoor komen te staan, want zelfs bij het aanvaarden van een toch zo bescheiden functie als het lidmaatschap van de gemeenteraad, moet men een eed afleggen, ja twee.

Mijn eigen ervaringen in dit opzicht zijn talrijk genoeg om met enig gezag te kunnen spreken. Bij een rechtszaak bleek mijn bezwaar tegen het afleggen van de eed inder-tijd eerst de vraag uit te lokken „of ik dan doopsgezind was”, en toen ik daarop ontken-nend antwoordde, stegen de verveling en de weerzin op het griffierlijke gelaat nog en-kele graden. Ik was maar lastig en daar hield men kennelijk niet van. Sindsdien zorg ik er wel voor, dat men te bevoegder plaatse mijn bezwaren tegen de eed zó vroeg te we-ten komt, dat het onvermijdelijke papiertje al vast klaar ligt. Want in justitiële kring, waar de traditie een uitermate taai leven leidt, is de eed regel, de belofte uitzondering. En een veel zeldzamer uitzondering dan men in 1965 voor waarschijnlijk zou houden. Bij ambtsaanvaarding is dat evenzo. Iedere vier jaar leggen de gezamenlijke leden van zo'n duizend nieuw-verkozen gemeenteraden zo'n dertig- of veertigduizend eden af. Maar het zou mij verwonderen als meer dan een paar honderd personen uitdrukkelijk prijs stelden op de vervanging door een verkla-ring en een belofte. Want dat kán wel. Al-thans in Nederland.

Het kan namelijk niet overal ter wereld. In Canada bijvoorbeeld kan het niet. Vandaar dat de familie Bergsma opeens in het nieuws is gekomen. Er zijn mensen die niets liever willen dan in het nieuws zijn, die niet leven wanneer er niets over hen wordt gezegd. Dat zijn de stakkers die menen dat de krant het voorportaal is van de onsterfelijkheid. Maar de familie Bergsma kan men hier echt niet van verdenken. Negen jaar geleden hebben ze Rotterdam in alle stilte verlaten om zich in Canada te vestigen: man, vrouw en drie kinderen. Een vierde kind is daarginds ge-boren. De man heeft goed betaald werk, de kinderen groeien op als Engels-sprekende jonge Canadezen. Eerst is men nog op Hol-land gericht, maar dan komt er een ogen-blik dat de toekomst belangrijker wordt dan het verleden. Als men toch van plan is voor-goed in Canada te blijven, kan men het

beste ook maar echt Canadees worden en zich dus laten naturaliseren. En zo kwam dan in september 1964 de zaak op gang. Mevrouw Bergsma heeft in een kostelijk telefoongesprek de hele geschiedenis verteld aan een redacteur van Het Parool. Haar eigen woor-den zijn onvervangbaar, niets beter dan de baas zelf. Luister maar:

„Kijk, je vraagt papieren aan, en dan moet je drie maanden wachten en dan wordt er nagegaan hoe je bent, wat je bent. Dan krijg je een oproep en dan moet je voor de rechter komen en bepaalde vragen beantwoorden over Canada. Hij vroeg ons of wij naar de kerk gingen en toen hebben wij ge-zegd nee. Toen zegt hij, gaan je kinderen wel naar de kerk. Dat was hetzelfde, ook nee. Toen zei hij, geloven jullie dan in God en aangezien we dat niet geloven, zeiden we nee. Bent u dan een atheïst? Nou, we wisten helemaal niet wat met een atheïst eigenlijk bedoeld werd, en dat zeiden we ook tegen hem. We hebben het naderhand uitgezocht; dat is, als je helemaal niets gelooft. Nou hebben ze ook nog een andere naam ervoor, dat zijn agnostics, wij behoren eigenlijk tot die categorie.

„Toen zei de judge, ik kan je niet aanne-men voor je citizenship, omdat jullie niet geloven. Dat hebben we maar zo gelaten en toen heb ik naar de regering geschreven om te vragen of ze het wilden uitzoeken. Later kreeg ik bericht dat ik afgewezen was, vol-gens de wet.”

En na een korte uitweiding vervolgt me-vrouw Bergsma: „Wij hadden nog nooit van zoiets gehoord en dit was nog nooit voor-gevallen hier. Een hele hoop mensen denken er hetzelfde over als wij maar ze durven er niet voor uit te komen. Dat blijkt nu wel, want we krijgen veel letters en phonecalls. Ik heb twee dagen aan de telefoon gezeten, en de meeste mensen zeggen, wij hebben maar een eed afgelegd maar er nooit bij doorgedacht wat die eigenlijk inhoudt. Het was veel ge-makkelijker geweest, om te zeggen, wij ge-loven wel, dan was het allemaal klaar ge-weest. Maar er wordt voorgelezen dat je de waarheid zal vertellen en niets dan de waarheid, zo helpe je God, en dan moet je alleen zeggen, I do, yes I will, dat hebben wij ook gedaan. Maar toen vroegen ze of we geloofden. Al zou ik nooit naturalisatie krijgen, ik ga er heus niet voor liegen. Het gaat bij ons om het principe, je vertelt de waarheid en dat wordt van je gevraagd.”

Tot zo ver dat telefonische verhaal van Mevrouw Bergsma uit Canada. Een amusant verhaal, een treffend verhaal, al schijnt het dat het hier niet eens ging om de eed als zodanig. Want als de Bergsma's inderdaad „I do yes I will” hebben gezegd, was de eed daarmee feitelijk al achter de rug. Maar misschien heeft de canadese rechter met zijn vraag naar het geloof de bedoeling gehad om te controleren of de Bergsma's wel met récht in aanmerking konden komen voor Gods hulp. Misschien ook meende hij werkelijk, dat men alleen met Gods hulp fatsoenlijke Canadezen kan zijn. Hij zou de enige niet

zijn die zich heilig wijs maakt dat enige twijfel op godsdienstig gebied regelrecht uitloopt op onzedelijkheid en communisme, twee zaken trouwens die voor sommige over-oceanische zielen vrijwel eender zijn. Ten onrechte natuurlijk. Want als er één bewijs nodig was dat godsdienst de zedelijkheid niet van elkaar afhankelijk zijn, dan heeft Mevrouw Bergsma in alle argeloosheid dat bewijs geleverd. Blijkbaar immers zijn er niet zo heel veel mensen die doen wat zij doet en zeggen wat zij zegt: „Al zou ik nooit naturalisatie krijgen, ik ga er heus niet om liegen.” Er lopen onder het vrome kerkvolk duizenden rond die heel wat minder stipt zijn inzake eerlijkheid. En onder het niet-vrome onkerkse volk nog eens duizenden. Een leugentje om bestwil, of wat men daarvoor houdt, wordt algemeen goedgepraat. Leugens uit eigenbelang behoren tot de gangbare methoden van allerlei zakenlui, leugens uit partijbelang tot de gangbare methoden van allerlei politici. In de moderne reclame speelt het waarheidsgehalte nauwelijks een rol, en in de diplomatie van alle eeuwen heeft het om zo te zeggen nooit een rol gespeeld. Ook in de verhouding tussen overheid en staatsburgers is de waarheid herhaaldelijk absent. Ten aanzien van de belastingen bijvoorbeeld is de leugen van velen een sport, om niet te zeggen een deugd. Daarom: hoeden af voor de familie Bergsma. En niet alleen christelijke hoeden, humanistische hoeden evenzeer.

Nu kan men de vraag stellen, waar dit tekort aan waarheid door komt. Heeft de gemiddelde mens inderdaad van nature zo weinig respect voor de waarheid, of maken de omstandigheden waaronder wij leven, het ons onmogelijk altijd strikt waar te zijn? Ik houd beide veronderstellingen voor juist. Ik heb vaak tot mijn verbazing, om niet te zeggen tot mijn verbijstering, vastgesteld, dat heel wat mensen eigenlijk te lui zijn om zich voor de waarheid echt in te spannen, en te laf om voor de waarheid grote en zelfs kleine risico's te lopen. Men mag daar niet uit afleiden dat die mensen dus lui zijn, en dus laf. Want het vreemde is, dat diezelfde mensen helemaal niet lui behoeven te zijn als het erom gaat iemand te helpen, en helemaal niet laf als het een kwestie is van eer of vrijheid. Bij de gemiddelde mens — Nederlander of buitenlander maakt in dit opzicht maar weinig verschil, dacht ik — staat de waarheid niet zo hoog aangeschreven in de hiërarchie van deugden. Het is vreemd, maar „Gij zult niet liegen” komt in deze strikte vorm onder de tien geboden niet voor.

Anderzijds zijn het bepaald ook de omstandigheden, die het menselijk tekort nog eens extra verergeren. Want het onmogelijke van alle ethiek, of die nu joods, christelijk of humanistisch getint is, ligt in de veelheid van normen en het ongecoördineerde ervan. Ook de tien geboden staan keihard naast elkaar, zonder dat hun volgorde een rangorde, een waardenschaal inhoudt. Stuk voor stuk leveren ze geen groot probleem op, maar gezamenlijk wel. Het is immers niet moeilijk om te erkennen dat waarheid beter is dan leugen, eerlijkheid beter dan diefstal, trouw beter dan verraad, zachtmoedigheid beter dan wreedheid, enzovoort. Maar sinds de oertijd plaatst het leven zelf ons telkens

weer in omstandigheden waarbij het niet gaat om één van deze dubbeltallen alleen, maar om twee of drie tegelijk. En nu zou het wel gemakkelijk zijn, als dan de twee of drie goede kanten gezamenlijk stonden tegenover de twee of drie slechte; maar het leven is er niet voor ons gemak. In feite staan vaak niet recht en onrecht tegenover elkaar, maar het recht van de een tegenover het recht van de ander. In feite staat vaak niet leugen tegenover waarheid, of wreedheid tegenover zachtmoedigheid, maar wél een zachtmoedige leugen tegenover een wrede waarheid. Iedere dokter weet het, in de illegaliteit heeft iedereen het kunnen ervaren; maar men heeft niet naar zulke uitzonderingsgevallen te zoeken, het conflict van plichten is een alledaagse zaak. Dat mag voor de heren ethici een interessant onoplosbaar probleem zijn, wij alleen zitten er maar mee en moeten handelende de knoop telkens weer doorhakken in de praktijk. Maar ook als men dan te goeder trouw een „leugentje om bestwil” voor zijn verantwoordiging neemt, volgt daaruit nog allerminst dat het dus eigenlijk geen leugen zou zijn. Het enige immers dat men mag concluderen, is dat de „geboden” in hun absolutisme te abstract en onmenselijk zijn om ernaar te kunnen leven, en dat ze pas leefbaar worden in de menselijke betrekkelijkheid van hun concrete samenspel. Wie aldus de zedelijke eisen ontdoet van hun bovenaards gezag en ze erkent als de richtlijnen van ons eigen menselijk wezen, heeft ze allerminst ontkracht maar veeleer sterker bevestigd. Wie ze nu willens en wetens overtreedt, pleegt immers verraad jegens zichzelf.

EN daarmee ben ik dan teruggekeerd bij mijn uitgangspunt: de eed die Mevrouw Bergsma terecht niet kon afleggen alsof ze een gelovige was. Nu zullen er velen zijn die zeggen — en ik heb het vaak horen zeggen —: maar de eedsformule is toch geen geloofsbelijdenis. Ze is niets anders dan de plechtige beklemtoning van iets, de extra bevestiging van de waarheid van iemands getuigenis, van de trouw waarmee men belooft een plicht te zullen vervullen, van de eerlijke wijze waarop men een ambt heeft verkregen, enzovoort. Die eerlijkheid, die trouw, die waarheid zijn in feite het enig belangrijke, het andere, de eed dus, is maar vorm. Maar wie zo spreken, miskennen mijns inziens de kern van de zaak.

De westeuropese maatschappij is vroeger door en door kerkelijk geweest. De mens leefde en stierf met het oog op de hemel. Met één oog op de hemel, kan men beter zeggen, want het andere oog is in alle eeuwen altijd gericht geweest op zeer aardse zaken, vaak op des naasten huis, vrouw, dienstknecht, dienstmaagd, os, ezel, en wat er zo al is bijgekomen sinds de dagen van Mozes. De menselijke tekortkomingen kennende hebben heersers en wetgevers in vroeger eeuwen niet zo maar durven vertrouwen op het menselijk woord alleen. Ze hebben gemeend dit te kunnen verstevigen door een bovenmenselijke toevoeging. Een booswicht immers zou desnoods nog wel de machtige vorst kunnen bedriegen en eventueel ontvluchten, maar niet de almachtige, alomtegenwoordige en alwetende God. Vandaar, die bezweringsformule: een tot God gerichte

bede om bijstand, maar een bede die bij oneerlijk gebruik natuurlijk in een vloek van Gods wege zou omslaan. Toch was ook dit nog niet genoeg, al kon het moeilijk worden overtroffen. En het getuigt dan ook bepaald van praktische zin bij die oude wetgevers, méér dan van godsvertrouwen, dat zij de straf op meened niet hebben overgelaten aan de hemelse rechter alleen, maar er nog een fikse portie straf vanwege de aardse rechter aan hebben toegevoegd.

Nu kan men menen dat dit hele systeem als rechtsbescherming nog wel werkt. Maar men kan niet menen dat het vandaag zou worden uitgevonden, indien het nog niet bestond. Het stamt duidelijk uit een voorbije periode toen de godsdienst, zelfs bij boeven, een veel centraler plaats in het leven innam dan tegenwoordig, zelfs bij burgers, het geval is. De negentiende en eerst recht de twintigste eeuw hebben al lang aangetoond dat de mens ook zonder godsdienst kan leven, en goed kan leven. En nu bedoel ik „goed” niet enkel in de zin van prettig, maar uiteraard van: verantwoord, behoorlijk, moreel. Het is absurd van deze mens te vergen dat hij ouderwetse sacrale woorden gebruikt bij het plechtig bevestigen van zijn moderne praktische waarheden. Maar bovendien ontwijdt men die woorden ten aanzien van hen voor wie de inhoud ervan geen

lege traditie is, maar levend geloof. Juist uit eerbied voor de religie van hen die in God een eeuwige werkelijkheid belijden, zouden zowel de ongelovigen als de overheid ervoor moeten terugschrikken om aan de eedsformule haar sacrale zin te ontnemen. In de mond van iemand die niet gelovig is in godsdienstige zin, vormen de woorden „Zo waarlijk helpe mij God almachtig” óf een zinloze fraze, óf een onzinnelijke huichelarij. Wij zouden als buitenkerkelijke humanisten te zinrijk moeten zijn voor die fraze, te eerlijk voor die huichelarij. En de overheid, juist voorzover zij eerbied heeft voor het geloof van de gelovigen, zou ervan af moeten zien, ook ongelovigen te dwingen tot het uitspreken van die sacrale formule, dat is tot het ontwijden ervan.

De vraag die de canadese rechter gesteld heeft, is in principe juist. In principe, maar niet in z'n gevolgen. Want het gevolg is dat fatsoenlijke mensen niet genaturaliseerd worden terwijl zij dit wensen, en dat Canada een paar karaktervaste Canadezen armer is dan het geval zou kunnen zijn. Maar het principe is juist: wie een eed aflegt, behoort te geloven. Voor de anderen is er dan wel een uitweg, in óns land althans. Maar het zou goed zijn van de uitweg een rijwielpad te maken, en nog liever een officiële rijbaan.

G. STUIVELING

VAKANTIE 1965

De buitenwerkcommissie van het Humanistisch Verbond heeft de volgende vakantieplannen:

Kinderkamp 10—12 jaar

Ook dit jaar weer in Elspeet in huize „De Korenbloem” en wel van 17—24 juli a.s.

De leiding berust bij: C. J. Oortgijsen en mej. J. van Praag.

De prijs — inclusief f 2,— zakgeld — bedraagt f 60,— per week.

Aanmelding hiervoor bij: mej. Judith van Praag, Pr. Mariannelaan 195, Voorburg, Z.H. Tel.: (070)-98 72 40.

Tentenkampen 13—15 jaar

Voor jongeren van 13—15 jaar zijn er 3 tentenkampen (max. 24 deelnemers per kamp). De prijs hiervoor bedraagt f 65,— per persoon per 10 dagen.

De plaats voor deze kampen is evenals het vorig jaar op Schouwen (Burgh bij Haamstede). Het eerste kamp wordt gehouden van 20 juli—30 juli en staat onder leiding van de heer en mevrouw J. Weggelaar, Erasmusgracht 23-III, Amsterdam, tel. (020)-8 39 19, waar men zich ook moet aanmelden.

Het 2e tentenkamp wordt gehouden van 30 juli—10 augustus.

Adres van leiding en aanmelding: de heer A. Chrispijn, Jonckerfransstraat 119, Rotterdam-1, tel. (010)-12 78 27.

Het 3e tentenkamp tenslotte is van 10—20 augustus.

Hiervoor moet men zich aanmelden bij de heer N. Kats, Troelstraweg 276, Dordrecht, tel. (01850)-57 28.

Trektochten Denemarken 16—18 jaar

Er zijn dit jaar 2 trektochten per fiets en per tent naar Denemarken. Duur 14 dagen.

De eerste tocht begint op 15 juli en duurt tot 29 juli.

Leiding: de heer W. Burgerhout, Bilderdijk-laan 19, Soest-Zuid, tel. (02955)-37 13, bij wie men zich moet aanmelden.

De tweede tocht is van 5 augustus tot 19 augustus.

De leiding berust hier bij de heer M. J. Touthoofd, Buys Ballotstraat 37, Den Haag, tel. (070)-39 82 47, en dit is tevens het aanmeldingsadres.

De prijs van deze trektochten bedraagt f 85,— voor 14 dagen. Daarbij komt echter nog de treinreis van Holland naar Denemarken (Flensburg). Een retour Utrecht—Flensburg bijv. kost f 85,40.

Nadere inlichtingen worden verstrekt door bovengenoemde adressen.

Giro-overschrijvingen graag op postrekening nummer 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met duidelijke vermelding waarvoor de betaling bestemd is.

lezingen voor de radio

- di. 6 april AVRO 15.45 uur: J. C. Brandt Corstius: „De openbare school”.
- zo. 11 april VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: Congres '65: „Op zoek naar onszelf”.
- di. 13 april VARA: televisie-uitzending (aanvangstijd: zie programmabladen).
- zo. 18 april VARA 9.45 uur: Matthew I. Spetter: „Is vrijheid een illusie (bij Lincoln's 100e sterfdag)”.
- zo. 25 april VARA 9.45 uur: D. H. Prins: „Er is veel gebeurd”.

DRUK: STORM - UTRECHT